

Atskaite par dalību Eiropas Komisijas darba grupā ES programmas “Skolas auglis” un “Skolas piens” novērtējums

11. oktobrī 2018. Briselē

Darba grupā piedalījās LOSP eksprts Andrejs Vītoliņš

1. Darba kārtības apstiprināšana

Rudolf Moegele, Lauksaimniecības un lauku attīstības departamenta direktors atzīmēja skolas augļa un piena programmu nozīmīgumu, kā arī iepazīstināja ar dienas kārtību.

2. Iepazīšanās ar jauno skolas shēmu, kurā apvienotas abas programmas “Skolas auglis” un “Skolas piens”. *Maria Giulia Medico, AGRI.G.3 – Dzīvnieku izcelsmes produktu departamenta pārstāve.*

Programma aptver visu ES, atsevišķās valstīs gan darbojas kāda viena no programmas daļām. Latvija uz pārējo valstu fona izceļas ar to ka aptver ļoti plašu skolēnu, jauniešu grupu, sākot ar bērnudārziem, beidzot ar vidusskolām, kam tiek piegādāts svaigs piens un svaigi augļi programmas ietvaros. No jaunā programmā ir tas, ka piegādātie produkti un to kvalitāte tiks kontrolēta vairāk, dalībvalstīm ir gan lielāka atbildība, gan lielākas pilnvaras, piens tiks piegādāts ar mazāku pievienotā cukura %, utt. Mērķis ir piegādāt maksimāli veselīgākus produktus. Atsevišķām valstīm ir dažādas prioritātes, bioloģiski produkti, vietējie produkti, tsākas piegādes ķēdes, utt.. Programmā ir iestrādāta arī tā saucamā apmācību dimensija, kuras ietvaros finansējumu varēs apgūt arī prezentācijām, ekskursijām uz fermām, apmācību semināriem, darbnīcām, utt..

Daudzām dalībvalstīm ir labi piemēri, kā izplatīt informāciju par programmas ieguvumiem. 2017/2018 - daudzās valstīs iekavējās programmas uzsākšana dažādu administratīvu šķēršļu dēļ, iepirkumi, noteikumi, utt. Publiskās aktivitātes ir pastiprinājušās, un sākotnējais novērtējums liecina par to ka jaunā programma ir praktiskāka, un būtiski labāka par iepriekšējām. Šobrīd gan ir izmaksāts tikai nedaudz vairāk kā 50% no visa plānotā budžeta.

3. Piena jautājumi *Judith Benedics, Federālā darba, sociālo lietu, veselības un patērētāju aizsardzības ministrija*

Austrija: jauna pieeja veselīgākiem ieradumiem.

Austrijā ir uzsākta bērnu aptaukošanās monitoringa iniciatīva, ņemot vērā šīs problēmas saasināšanos arī šajā valstī. Skolas programmas ietvaros paredzēts izplatīt pienu ar minimums piedevām, tomēr Austrijā ir spēcīgas kakao dzeršanas tradīcijas, tāpēc vairāk kā 60% no izplatītā piena tiek pasniegti šādā veidā. Austrija meklē ceļus kā ieinteresēt bērnus lietot produktus bez pievienotā cukura un pasniegt tiem pievilcīgā veidā, ierastos produktus ar pazeminātu cukura daudzumu.

Monika Niewiarowska, Nacionālais lauksaimniecības atbalsta centrs

Polija: izaicinājumi un gūtā pieredze.

Arī Polija ir samazinājusi skolās izplatīt pienu ar garšas pastiprinātājiem un cukuriem. Tā ir bijusi stingra rekomendācija no Veselības ministrijas, lai ierobežotu bērnu aptaukošanos, un izglītojošos nolūkos, lai mācītu bērniem dabisku produktu garšu. Šobrīd programmai pievienojušies arī tādi dabiski produkti kā siers, jogurts, kefīrs, tomēr tie nepārsniedz 20% no kopējā izplatīto piena produktu apjoma.

Sākotnēji bija bažas vai jaunās shēmas ietvaros bērni un piegādātāji pieņems konkrēti noteiktu produktu grozu, kā arī pārstrādes produktu piegādes un uzglabāšanas shēmu sarežģītības. Savukārt pēc viena gada darbības ir redzams ka shēma darbojas. Šobrīd vērojams ļoti augsts iesaistes procents no skolu puses, līdz pat 95%. Arī piegādātāji ir pielāgojušies jaunajām prasībām.

Brendan Doggett, Lauksaimniecības, pārtikas un jūras lietu departaments, Īrija.

Īrijas pieredze

Īrijā līdzīgi kā Latvijā, pēdējo 8 gadu laikā ir strauji krities kopējais skolēnu skaits (gandrīz 50%), attiecīgi arī programmā iesaistīto skaits. Skolu programma Īrijā piens nav pilnībā par brīvu, tikai 2 nedēļas gadā, pārējo laiku to līdzfinansē līdz 50% vecāki. Ir atsevišķas akcijas, konkursi kuru laikā var uzvarēt un balvā saņemt ceļojumu uz fermu, pienu par brīvu, utt.

Lai pārliecinātos par shēmas efektivitāti viņi veikuši nopietnu pētījumu, aptaujājot visus shēmā iesaistītos posmus. Un secinājumi ir interesanti. Skolas shēmā nepiedalās dažādu iemeslu dēļ. Daži piemēri. Cena par augstu 15%, palalinājies ūdens patēriņš 31%, iepakojumu dažādība – nepatika pret konkrētiem iepakojumiem, piedāvāto produktu garšas īpašības, konkurējot ar limonādēm, utt.

Skolas shēma tiek aktīvi popularizēta paralēli zobu veselības pasākumiem, un aktīva dzīvesveida uzturēšanai.

4. Kopā veselīgāki! *Moderātors: Mike MacKenzie, AGRI.C.1: Politikas perspektīvas. Attila Balogh, SANTE.C4 (Veselību noteicošie faktori un starptautiskās attiecības), Veselības un pārtikas drošības departamenta direktors:*

ES rīcība veselības un fiziskās aktivitātes jomā

2014 gadā tika izstrādāts plāns bērnu aptaukošanās ierobežošanai. Pārējos gados ir bijuši dažādi ziņojumi. Šobrīd lielākā uzmanība pievērsta tieši šim bērnu aptaukošanās ierobežošanas plāna ieviešanai. To paredzēts ieviest uzlabojot vidi skolā, aktivizējot izglītšanu par svaigiem produktiem, pārtikas uzturvielu nozīmi, fizisko aktivitāšu nozīmi veselības uzlabošanai, kā arī enerģijas dzērienu lietošanas politikas kontrolē. Kā arī ir paredzēti līdzekļi gan datu ievākšanai, gan uzturā lietojamo ēdienu sastāva uzlabošana ierobežojot sāls, un citu ilgtermiņā kaitīgu vielu lietošanu. Ieviesti ierobežojumi marketinga jomā, šo produktu popularizēšanai. 2018 gadā ir izveidota speciāla darba grupa, lai identificētu un uzlabotu šos ilgtermiņa attīstības mērķu sasniegšanu.

Veselības uzlabošanas uzstādījumi ieviesti arī dažādos citu fondu mehānismos. Horizonts, ESF, KLP, Erasmus+, Horizon, uct. Paralēli jau minētajiem pasākumiem, tiek uzlabota likumdošana.

Freshfel pārstāvja prezentācija. Kādā veidā var stimulēt svaigu augļu un piena lietošanu ES!

Viens no risinājumiem ir tematiskā tīkla izveide starp visām ES valstīm, tādējādi uzlabojot starpvalstu pieredzes apmaiņu, komunikāciju, izstrādāto materiālu izplatību, utt. Šādam tīklam ir arī vieglāk būt tādām kā centram, kurā akumulējas informācija gan no zinātniskajām institūcijām, likumdošanas iestādēm, utt. Freshfel galvenais mērķis ir ideju apkopošana, un labāko prakses piemēru izplatīšana.

5. Dalībnieku viedokļu un pieredzes apmaiņa

Dalībnieki norāda uz lielāka budžeta nepieciešamību šīs aktivitātes nodrošināšanai. Tāpat tiek norādīts uz lielu daudzumu nekorektas informācijas no pseidozinātnieku, pētnieku puses un dažādu pseido-ekspertu puses par produktu uzturvērtībām, to lietošanu un veselīgu dzīvesveidu. Šai sakarā ir nepieciešamas konkrētas darbības arī no EK puses, bet šobrīd nav korektas sistēmas kā ar to cīnīties.

6. Strādāt lokāli!

Fabien Santini, Lauksaimniecības tirgus novērošanas centra padomnieks: Tendences un politikas instrumenti vietējiem iepirkumiem un īsās piegādes ķēdē

Vairums valstu cenšas nodrošināt bērņus ar vietējo pārtiku izmantojot dažādas sistēmas. Daudzas valstis izmanto savas definīcijas un shēmas, par pamatu izmantojot "vietējās produktu piegādes shēmas". Otrs ceļš ir tā saucamās īsās piegādes ķēdes, tādējādi nodrošinot bērņus ar vietējiem produktiem, tiek izmantoti arī "Bioloģisko produktu" kritēriji.

Šādai vietējo produktu lietošanai ir virkne sociāli, ekonomisku izdevīgumu. Šobrīd notiek darbs pie piegādes noteikumu uzlabošanas, kā piemērs sezonas produktiem piešķirt kādus atbalstošus kritērijus. Vienlaikus neaizmirstot par to, ka notikumi nedrīkst būt diskriminējoši pārējiem tirgus dalībniekiem.

Francija: Pieredze Skolas shēmas ieviešanā

Francija lielu uzsvāru ir likusi uz kvalitatīvu produktu lietošanu uzturā popularizēšanu. Francijā tiek izmantota shēma, ka pusdienu laikā tiek dalīti tikai bioloģiskie produkti, bet citos laikos pārējie produkti. Tiek izmantota liela produktu dažādība. Piemēram vairāk kā 50 šķirņu sieri.

7. Izglītības pasākumi: Skolotāju iesaistīšana

Laura Gennaro, Lauksaimniecības pētniecības padomes pētnieks (CREA),

Itālija: Pasākumu piemēri

Fermu apmeklējumi, video, skolotāju apmācība (kas ir skolu shēma, kļūdas un mīti, kas ir piens, utt), augļu olimpiskās spēles, "skolēni uz lauka". Būtiska daļa ir savest šajās aktivitātēs iesaistītos kopā, apmainīties iespaidiem, dalīties uzzinātajā, utt.. Skolotāji tiek apmācīti, ko nozīmē uz maņām balstīti aizspriedumi ar jaunu ēdienu iemēģināšanu, kā parādīt bērņiem, cik ļoti viņi ir atkarīgi no maņām, kā interesantā veidā likt viņiem pagaršot jaunus ēdienus, augļus un citus produktus..

Eiropas vecāku asociācijas (EPA) prezentācija. Asociācijas vadītāja norādīja cik svarīgi ir strādāt ar vecākiem, lai sekmētu "Skolas shēmas" darbību. Prezentēja aptaujas rezultātus kurā

norādīts tas, cik maz ir informēti vecāki par šādas shēmas darbību. Lai uzlabotu programmas atpazīstamību, rekomendācija bija vairāk strādāt ar vecākiem.

8. Apmācība un informācijas izplatīšana

Stefan Storcksdieck, JRC.F.1: Veselība sabiedrībā

Kopīgais pētījumu centrs: Uztura pamatnostādnes par augļiem, dārzeņiem un pienu ES. Vairums valstīs šādas pamatnostādnes ir radītas. Tās gan ir ļoti dažādas, atsevišķas valstis ir izstrādājušas rekomendācijas bērniem, dažādiem vecumiem, citas ieteicamos porciju un uzturvielu daudzumu gan kvalitatīvi, gan kvantitatīvi.

Atziņa. Rekomendācijas, pamatnostādnes vienkārša saprotamā valodā, viegli uztveramas, papildinātas ar kvalitatīviem vizuāliem materiāliem ir tas, kas nepieciešamas cilvēkiem informācijas vieglākai uztveršanai, līdz ar to šis ir viens no līdzekļiem kā novadīt informāciju.

Tiek veidota starptautiska datubāze kurā tiks iekļautas zināšanas par produktu, dzīvesveida, un citu faktoru ietekmi uz cilvēku veselību, iekļaujot tikai informāciju, kas ir pamatota ar autoratīviem zinātniskiem pētījumiem.

Latvijas ražotāju paustais un ZM viedoklis atsevišķās tēzēs:

Informācija apkopota izmantojot gan nevalstisko un ražotāju organizāciju oficiāli publiski pausto viedokli, gan apkopojot pieejamo informāciju presē un valsts institūciju atbildēs.

Plusi

Programma tiek labi novērtēta Latvijā gan no bērnu un skolotāju, gan arī ražotāju viedokļa. Tā ir populāra Latvijā, un ir sasniegti ļoti augsti programmas apguves rādītāji, ņemot vērā, ka piedalīšanās ir brīvprātīga. Viennozīmīgi ir tas ka programma veicina pareiza un veselīga uztura lietošanu.

Trūkumi

Viens no lielajiem trūkumiem programmā ir salīdzinoši īss periods produktu izdarei, jo īpaši augļiem un dārzeņiem, kur produktus var izdalīt nepilnus 3 mēnešus mācību gadā. Bērni labprāt saņemtu produktus ilgākā laikposmā, un ražotāji būtu gatavi to nodrošināt.

Izdāles periodu nosaka programmas finansiālie griesti. ES finansējums varētu būt lielāks, lai labāk palīdzētu dalībvalstīm sasniegt programmas mērķus. Latvijā apmēram 65% no programmas kopējā budžeta veido valsts līdzfinansējums.

Piegādātāji ir ierobežoti iepakojuma izvēlē, to izmaksu un iespēju dēļ. Iepakojumi ir dažādi, un ne vienmēr mazās tetra pakas ar salmiņu ir labākais, jo tās izmēta. Mazs iepakojums - liels piesārņojums, tas diemžēl šobrīd ir realitāte. Iepakojums sastāv no plastmasas, papīra un alumīnija. Lietuvā un Igaunijā šādus iepakojumus pārstrādā, bet pie mums sapresē un apglabā zemē.

Piegādes laukos ir ne pārāk izdevīgas, galvenokārt transporta izdevumu, loģistikas un mazo piegāžu dēļ.

Izmantojot dažādas piena ražošanas, pastērīšanas tehnoloģijas, tam var atšķirties garša no ierastā visai ievērojami, līdz ar to bērniem šāds piens var arī negaršot, kā rezultātā tas tiek izniekots, nelietderīgi izmantots.

Kā ieinteresēt bērnus lietot uzturā produktus ar pazeminātu cukura daudzumu un bez garšas pastiprinātājiem, tai skaitā pienu joprojām ir atklāts jautājums.

Atskaiti sagatavoja eksperts

Andrejs Vītoliņš

LATVIJAS LAUKU
KONSULTĀCIJU UN
IZGLĪTĪBAS CENTRS

Zemkopības ministrija